

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
В ОПЦІЯХ ВІЙНИON THE FEATURES OF GENERAL SECONDARY EDUCATION
IN MILITARY OPTIONS

У статті констатовано, що стрімкі, динамічні зміни в усіх сферах життєдіяльності людини призвели до необхідності оновлення загальної середньої освіти з метою розбудови якісної системи національної освіти.

Акцентовано увагу на тому, що якісна освіта є основою внутрішньої освітньої політики країн Європейського Союзу та США, розглядається як важливий інструмент національної безпеки країн, механізм поліпшення якості життя суспільства та людини в суспільстві. Однак в умовах повномасштабної війни на деякий час освітні акценти змістилися, на перший план вийшли безпекові питання та завдання збереження національної освітньої системи. Перед українськими освітянами виникли нові непрості виклики та проблеми.

На основі аналізу наукових джерел зроблено спробу продовжити вивчення особливостей загальної середньої освіти та її трансформації в умовах воєнного стану.

Увагу сфокусовано на тому, що в непростий період життя українського суспільства та національної освітньої сфери актуальними та широко затребуваними стали технології дистанційного навчання, які дозволили учасникам освітнього процесу вийти не лише за межі закладу освіти, класу чи аудиторії, а навчатися, будучи територіально далеко або ж на тимчасово окупованій території. Констатовано, що в контексті повномасштабної війни система загальної середньої освіти перейшла в змішану та віртуальну площину, яка дозволяє поєднувати різні види освіти: формальну, неформальну та інформальну.

Розкрито роль та значення методичної, інформаційної підтримки педагогічних працівників, яка сьогодні має посилювати дистанційний формат навчання та викладання, роблячи акцент на якості. Вагоме місце належить психологічному супроводу учасників освітнього процесу, підтримці та розвитку освітніх хабів тощо.

На думку авторів однозначної відповіді щодо можливості отримання якісної загальної середньої освіти в умовах війни немає і не може бути, сформулювати висновки, дати готові рецепти важко та й, напевно, неможливо і недоцільно. Все ж можна стверджувати, що для цього мають бути докладені неймовірні зусилля як із сторони держави, суспільства, освітян, так і зі сторони батьків та здобувачів освіти. Не варто відкладати «на завтра», після Перемоги, розпочинати необхідно прямо зараз; кожний має якнайкраще робити свою справу на своєму місці.

Ключові слова: якість, якісна освіта, загальна середня освіта, воєнний стан, виклики та перспективи, Нова українська школа, реформування, модернізація, загальна середня освіта.

The article stated that rapid, dynamic changes in all spheres of human activity led to the need to update general secondary education in order to build a high-quality system of national education. Attention is focused on the fact that quality education is the basis of the internal educational policy of the countries of the European Union and the USA, it is considered as an important tool of the national security of the countries, a mechanism for improving the quality of life of society and people in society. However, in the conditions of a full-scale war, the educational emphasis shifted for a while, security issues and the task of preserving the national education system came to the fore. Ukrainian educators are faced with new difficult challenges and problems.

Based on the analysis of scientific sources, an attempt was made to continue the study of the phenomenon of the quality of education in the conditions of a full-scale war in Ukraine, the transformation of education in the conditions of martial law.

Attention is focused on the fact that in a difficult period of the life of Ukrainian society and the national educational sphere, distance learning technologies have become relevant and widely in demand, which allowed the participants of the educational process to go not only beyond the boundaries of the educational institution, class or classroom, but to study, being geographically far away or on the temporarily occupied territory of Ukraine. It was established that in the context of a full-scale war, the system of general secondary education has moved into a mixed and virtual plane, which allows combining different types of education: formal, informal and informal education.

The role and significance of methodical, informational support for pedagogical workers, which today should be strengthened by the distance learning and teaching format, emphasizing quality, is revealed. An important place belongs to the psychological support of participants in the educational process, support and development of educational hubs, etc.

According to the authors, there is no unequivocal answer regarding the possibility of obtaining high-quality general secondary education in the conditions of war, and it cannot be, to formulate conclusions, to give ready-made recipes is difficult and, probably, impossible and impractical. Nevertheless, it can be argued that incredible efforts must be made for this, both on the part of the state, society, educators, and on the part of parents and students of education. It is not necessary to postpone «for tomorrow», after the Victory, it is necessary to start right now; everyone has to do his job as best he can in his place.

Key words: quality, quality education, secondary education, martial law, challenges and prospects, New Ukrainian school, reform, modernization, general secondary education.

УДК 37.02

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.1.6>

Швидун Л.Т.,

ст. викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»

Виноградова О.М.,

ст. викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»

Кульбач Л.М.,

ст. викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»

Постановка проблеми. Стрімкі, динамічні зміни в усіх сферах життєдіяльності людини призвели до необхідності оновлення загальної

середньої освіти з метою розбудови якісної національної освітньої системи. На сучасному етапі розвитку людської цивілізації якісна освіта є основою

внутрішньої освітньої політики країн Європейського Союзу та США, розглядається як важливий інструмент національної безпеки країн, механізм поліпшення якості життя суспільства та людини в ньому.

Першою розпочала процес модернізації початкова ланка системи загальної середньої освіти, яка передбачала зміну освітньої парадигми, оновлення змісту освіти, методики викладання і навчання, створення опорних освітніх закладів, формування нових вимог до сучасного педагога тощо.

Після повномасштабного вторгнення РФ освіта України опинилася в нових непростих реаліях. Війна поламала людські долі, внесла корективи в плани на життя та зміни в механізми реформування національної освіти. На деякий час освітні акценти змістилися, на перший план вийшли безпекові питання та завдання збереження національної освітньої системи.

Аналіз досліджень. Досліджуваній проблемі сьогодні приділяється велика увага. Зокрема, питання розвитку системи освіти, її якості в мирний час розглядали Г. Єльнікова, О. Ляшенко, О. Локшина, Т. Лукіна, З. Рябова, та інші. В їх роботах розкрито суть феномену якості освіти з точки зору педагогіки, управління, досліджено характеристики якості, її складові, показано взаємозв'язок між ними, висвітлено технології оцінювання якості тощо.

В роботах С. Шкарлета, Т. Вакуленко, О. Білого, Є. Головахи, А. Єрмоленка, В. Климчука, В. Козловського, О. Куценко, Н. Радіонової, С. Макеєва, О. Єременка, М. Поповича, Є. Бистрицького, Ю. Лободи, О. Панича, Р. Кобця та інших дослідників представлені певні напрацювання щодо особливостей функціонування вітчизняної освіти в умовах екстремальних ситуацій, якою є війна, трансформації освітньої галузі в умовах воєнного стану, питання забезпечення якості освіти в реаліях війни тощо.

Відзначаючи значний доробок науковців у дослідження якості освіти, вважаємо доцільним продовжити вивчення даного феномену в опціях повномасштабної воєнної агресії.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Перед українськими освітянами виникли непрості виклики та проблеми, зокрема, чи можливе навчання під час повномасштабної війни, коли мішенями ворожих обстрілів часто стають заклади освіти? Якщо можливе навчання, то в якому форматі, адже чимало освітніх установ знищено ворогом? Як організувати освітній процес для вимушених біженців, внутрішньо переміщених осіб, тих, хто опинився в тимчасовій окупації? Чи варто в таких надскладних умовах вести мову взагалі про освіту та її якість? Відповіддю на ці та інші запитання може слугувати приклад Південної Кореї, яка в найважчий для країни період, зробила ставку на освіту і виграла

не лише війну, а й створила передумови для стрімкого економічного післявоєнного розвитку.

Тому **метою статті** є спроба здійснити аналіз особливостей системи загальної середньої освіти, її якості в умовах повномасштабної війни в Україні.

Виклад основного матеріалу. В науці поняття «якість» давно відоме, його вивчали, щодо нього дискутували ще філософи античності, однак і сьогодні цей феномен викликає полеміку в науковому світі, що свідчить про його складний та неоднозначний характер; якість не є сталою категорією, вона переглядається, змінюється в залежності від оточуючих умов, вимог суспільства та часу.

Якість речей матеріального світу оцінити неважко. Проблеми щодо оцінювання якості виникають, коли йде мова про нематеріальний світ, до якого відноситься і освіта. Серед дослідників якості освіти існує безліч визначень даного феномену. В законі України «Про освіту» якість освіти трактується як «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг» [4].

Незважаючи на виклик, яким є війна, українські освітяни в надскладних умовах змогли організуватися та забезпечити проведення ряду основних оцінювальних процедур якості загальної середньої освіти, як от: міжнародне порівняльне моніторингове дослідження PISA, загальнодержавний зовнішній моніторинг якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти»; сертифікація педагогічних працівників, зокрема, вчителів початкових класів, яка є важливим елементом Нової української школи; національний мультипредметний тест для вступу для здобуття вищої освіти на основі повної загальної середньої освіти.

В умовах коронавірусної інфекції, а згодом і повномасштабної війни сфера освіти зазнала значних трансформацій та втрат, що істотно вплинуло на її суб'єкти, інфраструктуру, механізми функціонування, якість освіти тощо. З'явилися нові виклики, насамперед, організаційно-безпекового плану та проблеми збереження національної освіти. «... 1. Необхідність ефективного вирішення питання доступу до освіти внутрішньо переміщених учасників освітнього процесу в Україні, учнів із тимчасово окупованих територій, тих, хто виїхав за кордон; пошук можливих шляхів розв'язання цієї проблеми в поточному періоді та тривалішій перспективі. 2. Необхідність забезпечення закладів загальної середньої освіти захисними спорудами цивільного захисту/укриттями, відновлення пошкоджених закладів, їхньої інфраструктури, забезпечення шкільними автобусами. 3. Потреба в забезпеченні закладів загальної середньої освіти педагогічними кадрами у зв'язку із внутрішнім

переміщенням педагогів до інших регіонів України, де не ведуться бойові дії, або за кордон. 4. Необхідність забезпечення учнів і педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти комп'ютерами, ноутбуками, планшетами, інтернетобладнанням для здійснення дистанційного навчання. 5. Необхідність розроблення методичного забезпечення для освітнього процесу в нових умовах із урахуванням різних форм його організації. 6. Формування нової мережі закладів загальної середньої освіти з урахуванням європейських вимог і найкращого європейського досвіду надання освітніх послуг, які забезпечать здобуття освіти учнями на рівні світових стандартів» [3, с. 64].

Повномасштабна війна змусила освітню галузь дуже швидко реагувати на зміни, які спричинили чимало загроз і небезпек не лише для її подальшого оновлення, але й для існування самої національної освіти. В непростий період життя українського суспільства та національної освітньої сфери актуальними та широко затребуваними стали технології дистанційного навчання, які дозволили учасникам освітнього процесу вийти не лише за межі закладу освіти, класу чи аудиторії, а навчатися, будучи територіально далеко або ж на тимчасово окупованій території України. «Дистанційне навчання дозволяє здобувачам освіти різного рівня навчатися в комфортний та зручний для них час, одночасно зі здійсненням професійної або іншої діяльності, отримувати якісну освіту незалежно від місця проживання, воно економічно менш затратне, сприяє входженню людини у світ технологій та віртуальної реальності» [5, с. 354]. Завдяки пандемійному досвіду закладів загальної середньої освіти в дистанційному форматі роботу не потрібно було розпочинати з нуля.

Однак, досліджуючи організацію освітнього процесу в умовах війни, варто зацентрувати увагу на проблемах та труднощах. «Переважає більшість керівників шкіл (80 %) назвали такі виклики: організація навчання для внутрішньо переміщених учнів і учнів, які тимчасово виїхали за кордон; напружений емоційно-психологічний стан усіх учасників освітнього процесу; послаблення мотивації здобувачів освіти та їхніх батьків до навчання; відсутність доступу до навчання (близько 25 % учнів із числа ВПО мали проблеми з доступом, а 5 % учнів не мали взагалі), що пов'язано з відсутністю в учнів постійного доступу до швидкісної мережі Інтернет (60 % респондентів) і технічних засобів (48 %). Майже всі керівники шкіл вказали також на проблеми зі швидкісним Інтернетом та технічним забезпеченням учасників освітнього процесу. Крім того, на якість організації освітнього процесу негативно впливає відсутність у ЗЗСО єдиних підходів до організації дистанційного навчання» [3, с. 269].

Дистанційна форма навчання через масове та швидке її впровадження не позбавлена проблем та

недоліків. Адже «...до березня 2020 року впроваджувалася лише планово і фрагментарно. В умовах пандемії ж постали інші завдання – тотальний перехід на навчання онлайн в екстремому режимі, а значить, цілковита перебудова організаційних засад процесу здобуття знань. Така нетипова ситуація забезпечила умови для незапланованого, масштабного, природнього експерименту в освітніх установах України, що дозволив отримати неоцікуваний, але дуже цінний досвід. Досвід, коли за умов відсутності вибору потрібно реалізовувати ключове завдання – перейти швидко на онлайн-навчання, але не втратити при цьому якість та уникнути зайвих фінансових обтяжень» [2, с. 71]. Ми цілком підтримуємо думку дослідника М. Слюсаревського, що «... жива бесіда, живе спілкування не можна замінити, під час онлайн-контактів зникають більшість психологічних тонкощів спілкування. Але разом з тим, онлайн-контакт займає останнім часом провідне місце серед форм міжособової взаємодії, він є адекватним сучасному етапу життя, виходячи із соціальних і природних можливостей сьогодення» [1, с. 3].

Ця думка підтримується також і педагогами-практиками. «Серед чинників, що негативно впливають на результати навчання учнів у дистанційному режимі в умовах воєнного стану, вчителі назвали такі: відсутність «живого спілкування» між учителем і учнем (61 %); невміння самостійно вчитися (52 %); зниження мотивації до навчання (47 %); байдужість, апатія (37 %); неспроможність сконцентруватися на навчальному матеріалі (27 %); брак зворотного зв'язку від учителів (13 %)» [3, с. 269].

В складних умовах воєнного стану змінилася методична, інформаційна підтримка педагогічних працівників, яка сьогодні має посилювати дистанційний формат навчання та викладання, роблячи акцент на якості. Вагоме місце належить психологічному супроводу учасників освітнього процесу, підтримці та розвитку освітніх хабів тощо. «...дієвим інструментом щодо розширення бази знань із закордонних практик, що відкриває великі перспективи для професійного розвитку та саморозвитку вчителів Нової школи, є феномен освітньої мобільності» [6, с. 239].

Однак, повернемося до непростого запитання: «Чи можна отримати якісну загальну середню освіту в умовах війни?» Однозначної відповіді, на нашу думку, немає і не може бути, сформулювати висновки, дати готові рецепти важко та й, напевно, неможливо. Все ж можемо стверджувати, що для цього мають бути докладені неймовірні зусилля як із сторони держави, суспільства, освітян, так і зі сторони батьків та здобувачів освіти. Не варто відкладати «на завтра», після Перемоги, розпочинати необхідно прямо зараз; кожний має якнайкраще робити свою справу на своєму місці.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що в контексті повномасштабної війни відбулося зміщення певних акцентів; першочерговими завданнями стають проблеми безпеки та збереження якісної національної системи освіти.

Система загальної середньої освіти здійснила перехід у змішану та віртуальну площину, яка дозволяє поєднувати різні види освіти: формальну, неформальну й інформальну. Дистанційна форма освіти, незважаючи на певні недоліки, в цілому дозволила створити однакові умови для доступу до національної системи освіти, забезпечила професійне спілкування, консультування, навчання та викладання незалежно від місця знаходження учасників освітнього процесу.

В умовах воєнного стану трансформувалася методична, інформаційна підтримка педагогічних працівників, завданням якої сьогодні є посилення дистанційного формату навчання та викладання з акцентом на якість освіти.

Однак дане питання залишається відкритим та потребує подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Досвід переживання пандемії covid-19: дистанційні психологічні дослідження, дистанційна психологічна підтримка: матеріали онлайн-семінарів 23 квітня 2020 року «Досвід карантину: дистанційна

психологічна допомога і підтримка» та 15 травня 2020 року «Дистанційні психологічні дослідження в умовах пандемії covid-19 і карантину» / за наук. ред. М.М. Слюсаревського, Л.А. Найдьонові, О.Л. Вознесенської. Київ: ІСПП НАПН України, 2020.

2. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія / за ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.

3. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник / за ред. С. Шкарлета. Київ: МОН України, Інститут освітньої аналітики, 2022. с. 358.

4. «Про освіту»: Закон України від 5 вересня 2017 р. №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

5. Швидун В.М., Швидун Л.Т. Впровадження в освітній процес дистанційного навчання в умовах кризових ситуацій в Україні. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 53. Том 2. С. 352-356.

6. Швидун Л.Т. Освітня мобільність в контексті професійного розвитку педагогів. *Освіта і наука в умовах інноваційного розвитку суспільства: збірник тез доповідей Першої Всеукр. наук.-практ. конференції*. (14 вересня 2022 року, м. Дніпро) / за заг. ред. Т. В. Мотуз, Є. В. Кочерги. Дніпро: КЗВО «ДАНУ» ДОР», 2022. С. 238-240.